

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัย เรื่อง การปฏิบัติตนตามหลักบุญกิริยาวัตถุของพุทธศาสนิกชน ตำบลสวนแตง อำเภอละแม จังหวัดชุมพร ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้า หลักคำสอน ทฤษฎี แนวคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

- ๒.๑ หลักคำสอนเกี่ยวกับบุญกิริยาวัตถุ
- ๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับบุญกิริยาวัตถุ
- ๒.๓ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- ๒.๔ สรุปกรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

๒.๑ หลักคำสอนเกี่ยวกับบุญกิริยาวัตถุ

บุญกิริยาวัตถุ เป็นหลักแห่งการทำบุญ เป็นหลักแห่งการทำความดี ด้วยการเสียสละ แบ่งปัน เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ได้รับความสุขทั้งผู้ให้และผู้รับอย่างมีเมตตากรุณา ไม่เบียดเบียนรังแก แย่งชิง มีสติ ในการครองตน รู้จักใช้ปัญญาในการคิดพิจารณาใคร่ครวญ เป็นเครื่องเกื้อหนุนสังคม และ ยึดเหนี่ยวให้สังคมมีเอกภาพ ในพระไตรปิฎก อังคุตตรนิกาย อฏฺฐกนิบาต ทานวรรค ปุญญกิริยาวัตถุสูตร บุญกิริยาวัตถุ มี ๓ ประการ คือ

๑. บุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยทาน
๒. บุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยศีล
๓. บุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยภาวนา^๑

บุคคลจะมีชีวิตและอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุขได้นั้น ต้องนำหลักบุญกิริยาวัตถุ มาใช้ในวิถีชีวิต ด้วยการให้ทาน การรักษาศีลและการเจริญภาวนา ดังในพระไตรปิฎก สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อิติวุตตกะ ทุติยวรรค ในปุญญกิริยาวัตถุสูตร ว่า

ผู้หวังประโยชน์สุข ควรฝึกฝนบำเพ็ญบุญนี้เท่านั้น
 ที่ให้ผลเล็ดติดต่อกันไป มีสุขเป็นกำไร
 คือการบำเพ็ญทาน ควรประพฤติธรรมสม่ำเสมอ
 ควรเจริญเมตตาภาวนา
 บัณฑิต ครั้นเจริญธรรม ๓ ประการ

^๑ อัง อฏฺฐก. (ไทย) ๒๓/ ๓๖ / ๒๕๔ – ๒๕๖.

ที่เป็นเหตุให้เกิดสุขดังกล่าวมาแล้ว

ย่อมเข้าถึงที่มีสุข ปราศจากการเบียดเบียน^๒

ในการบำเพ็ญบุญหรือทำความดีตามหลักบุญกิริยาวัตถุ อันประกอบด้วย การให้ทาน ทานมัย บุญกิริยาวัตถุ (บุญกิริยาวัตถุสำเร็จด้วยทาน) การรักษาศีล ศีลมัย บุญกิริยาวัตถุ (บุญกิริยาวัตถุสำเร็จด้วยศีล) และการเจริญภาวนา ภาวนามัย บุญกิริยาวัตถุ (บุญกิริยาวัตถุสำเร็จด้วยภาวนา) ให้เกิดประโยชน์สุขนั้น จะต้องปฏิบัติเป็นประจำจนเป็นวิถีชีวิต นั้นเท่ากับว่าเป็นการสั่งสมบุญ หรือ ความดีไว้ให้กับตัวเอง แม้จะทีละเพียงน้อยก็ตามแต่ถ้าปฏิบัติจนเป็นวิถีชีวิตก็จะมีมาก ซึ่งสอดคล้องกับคำสอนของพระผู้มีพระภาคในพระไตรปิฎก สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ธรรมบท ว่า

บุคคลอย่าสำคัญว่าบุญเล็กน้อยคงจักไม่มาถึง

แม้หม่อนน้ำยังเต็มด้วยน้ำที่ตกลงมาทีละหยดๆได้ฉันใด

คนมีปัญญา เมื่อสั่งสมบุญแม้ทีละเล็กทีละน้อย

ก็เต็มด้วยบุญได้ ฉันนั้น^๓

หากบุคคลใด ทำบุญ ก็ควรทำบุญนั้นบ่อยๆ

ควรทำความพอใจในบุญนั้น

เพราะการสั่งสมบุญนำสุขมาให้^๔

ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า บุญกิริยาวัตถุ เป็นหลักแห่งการทำบุญ หลักแห่งการทำความดี คนที่มีปัญญา ย่อมเห็นความสำคัญของหลักบุญกิริยาวัตถุ ว่าเมื่อยึดถือและนำมาปฏิบัติในวิถีชีวิตแล้ว ย่อมทำให้มีความสุข อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างสันติสุข ๘ ประการ คือ ๑. การให้ทาน ทานมัย (บุญกิริยาวัตถุสำเร็จด้วยทาน) ๒. การรักษาศีล ศีลมัย (บุญกิริยาวัตถุสำเร็จด้วยศีล) และ ๓. การเจริญภาวนา (บุญกิริยาวัตถุสำเร็จด้วยภาวนา)

บุญกิริยาวัตถุ นี้ มีปรากฏในพระสูตรที่พระผู้ทรงแสดงไว้จำนวนไม่มากนัก ทั้งนี้เพราะพระพุทธองค์ได้ตรัสหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับบุญกิริยาวัตถุ ในแต่ละด้านไว้ในพระสูตรอื่นๆมากมาย ทั้งที่เป็น ๑. ทานมัย (บุญกิริยาวัตถุสำเร็จด้วยทาน) ๒. ศีลมัย (บุญกิริยาวัตถุสำเร็จด้วยศีล) และ ๓. ภาวนามัย (บุญกิริยาวัตถุ สำเร็จด้วยภาวนา) สำหรับสารนิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษา ค้นคว้า และวิเคราะห์ หลักบุญกิริยาวัตถุ ในแต่ละด้าน เพื่อความเหมาะสมสำหรับการนำมาใช้ในวิถีชีวิตของเยาวชน ดังปรากฏรายละเอียดดังนี้

๒.๑.๑ การให้ทาน (ทานมัย) บุญกิริยาวัตถุสำเร็จด้วยทาน

ทาน แปลว่า การให้ การให้ทาน หมายถึง การให้ การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ โอบอ้อมอารี เป็นความดีพื้นฐานของคน เป็นการลดความตระหนี่ และกำจัดกิเลสให้หมดไป เพื่อให้ได้รับประโยชน์สุขทั้งผู้รับ

^๒ พุ.อิติ. (ไทย) ๒๕ / ๖๐ / ๔๑๕ - ๔๑๖.

^๓ พุ.ธ. (ไทย) ๒๕ / ๑๒๒ / ๖๙.

^๔ พุ.ธ. (ไทย) ๒๕ / ๑๑๘ / ๖๘.

และผู้ให้ เป็นหลักธรรมหนึ่งในบุญกิริยาวัตถุ คือ ทานมัย (บุญกิริยาวัตถุสำเร็จด้วยทาน) หรือ ใช้ภาษาที่เข้าใจง่ายว่า การให้ทาน มี ๒ ประเภท คือ ๑. อามิสทาน(การให้สิ่งของ) ๒. ธรรมทาน (การให้ความรู้) ในพระไตรปิฎก สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อิติวุตตกะ ปญจวรรค ทานสูตรมี ๒ อย่าง คือ อามิสทาน (การให้สิ่งของ) และธรรมทาน (การให้ธรรม) บรรดาทาน ๒ อย่างนี้ ธรรมทานเป็นเลิศ^๕ และในพระไตรปิฎก สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย อฏฐกนิบาต อภิสังขตสูตรว่าด้วยห้วงบุญกุศล ๕ ประการ จัดเป็นการให้ที่เป็นมทาน^๖ เป็นการให้ประเภทที่ ๓ คือ อกัณเฏทาน (การให้อกัณเฏ)

ในการให้ทานนั้น ผู้ให้ทานแต่ละคนมีเหตุในการให้ทานแตกต่างกัน หรือบางคนก็เหมือนกัน ซึ่งในพระไตรปิฎก สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย อฏฐกนิบาต ทานวรรค ทานวัตถุสูตร พระผู้มีพระภาคตรัสถึงเหตุแห่งการให้ทาน ๘ ประการ คือ

๑. ให้ทานเพราะชอบ
๒. ให้ทานเพราะชัง
๓. ให้ทานเพราะหลง
๔. ให้ทานเพราะกลัว
๕. ให้ทานเพราะคิดว่าบิดามารดา ปู่ย่า ตายาย เคยทำมา ไม่ควรทำให้วงศ์ตระกูลเสื่อมเสีย
๖. ให้ทานเพราะคิดว่าเราให้ทานนี้แล้ว ตายไปจะไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์
๗. ให้ทานเพราะคิดว่าเมื่อเราให้ทานนี้แล้ว จิตย่อมผ่องใส เกิดความชื่นชมโสมนัส
๘. ให้ทานเพื่อเป็นเครื่องประดับจิตและปรุ้งแต่งจิต^๗

เหตุแห่งการให้ทานทั้ง ๘ ประการนี้ แสดงให้เห็นว่า การให้ทานเพื่อเป็นเครื่องประดับจิต และปรุ้งแต่งจิต ถือว่าดีที่สุด เพราะเป็นการบุญหรือทำความดี เพื่อยกระดับจิตของตนให้สูงขึ้น มีจิตใจที่ดีซึ่งจัดเป็นองค์ประกอบแห่งการให้ทาน ในพระไตรปิฎก สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ฉกกนิบาต ทานสูตร ว่าด้วยองค์แห่งทักษิณาทาน พระผู้มีพระภาคตรัสถึง การให้ทานจะมีผลมาก ก็ต่อเมื่อ ฝ่ายทายก (ผู้ให้) มีองค์ประกอบ ๓ ประการ คือ

๑. ก่อนให้ก็มีใจดี
๒. กำลังให้ก็ทำจิตใจให้เลื่อมใส
๓. ครั้นให้แล้วก็มีจิตใจเบิกบาน

และฝ่ายปฎิคาหก (ผู้รับ) มีองค์ประกอบ ๓ ประการ คือ

๑. เป็นผู้ปราศจากราคะ
๒. เป็นผู้ปราศจากโทสะ
๓. เป็นผู้ปราศจากโมหะ^๘

^๕ พุ.อิติ. (ไทย) ๒๕ / ๙๘ / ๔๗๓

^๖ อ.อ.อ. (ไทย) ๒๓ / ๓๙ / ๒๙๙-๓๐๑

^๗ อ.อ.อ. (ไทย) ๒๓ / ๓๓ / ๒๘๘-๒๘๙.

ในการให้ทานของฝ่ายทายก (ผู้ให้) นอกจากจะมียอดประกอบ ๓ ประการดังกล่าวแล้ว ก็จะต้องเป็นคนดี ที่รู้จักบาปบุญคุณโทษ มองเห็นคุณค่าของทาน ดังในพระไตรปิฎก สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ปัญจกนิบาต อสัปปริสทานสูตร ว่าด้วยสัปปริสทาน(ทานของสัตบุรุษ)พระผู้มีพระภาคตรัสว่า มี ๕ ประการ คือ

๑. ให้โดยเคารพ
๒. ให้ด้วยความอ่อนน้อม
๓. ให้ด้วยมือตนเอง
๔. ให้ของที่ไม่เป็นเดน
๕. เห็นผลที่จะพึงมาจึงให้^๘

การให้ทานด้วยความเคารพอ่อนน้อม โดยไม่หวังสิ่งตอบแทน ย่อมมีอานิสงส์มาก ดังในพระไตรปิฎก สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ปัญจกนิบาต ทานานิสังสสูตร พระผู้มีพระภาคตรัสว่า อานิสงส์ของการให้ทาน มี ๕ ประการ คือ

๑. ผู้ให้ทานย่อมเป็นที่รักที่พอใจของคนหมู่มาก
๒. สัตบุรุษผู้สงบยอมค้นหาผู้ให้ทาน
๓. กิตติศัพท์ของผู้ให้ทานย่อมขจรไป
๔. ผู้ให้ทานย่อมไม่ห่างเหินจากธรรมของคฤหัสถ์
๕. ผู้ให้ทานหลังจากตายแล้วย่อมเกิดในโลก^๙

ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า การให้ทาน เป็นการแสดงถึงการรู้จักเสียสละ มีน้ำใจโอบอ้อมอารีต่อกัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เป็นการลดความตระหนี่และกิเลสของตนให้น้อยลง และเป็นผู้รู้จักให้อภัย ไม่ถือโกรธ มี ๓ ประการ คือ อามิสทาน (การให้สิ่งของ) ธรรมทาน (การให้ความรู้) และอภัยทาน (การให้อภัย) โดยที่ผู้ให้และผู้รับเป็นผู้บริสุทธิ์ทั้งกาย วาจาและใจ นับว่าเป็นพื้นฐานของการทำบุญ การทำความดี มีอานิสงส์ส่งผลให้ชีวิตมีความสุข อยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างสันติสุข

๒.๑.๒ การรักษาศีล (ศีลมัย) บุญกิริยาวัตถุสำเร็จด้วยศีล

ศีล แปลว่า ปกติ เย็น เกษม หมายถึง การรักษากายและวาจาให้เรียบร้อย ทำให้เป็นคนเยือกเย็นทั้งกายและใจ ไม่ทำให้ตนเองและคนอื่นเดือดร้อน ศีล เป็นหลักปฏิบัติเพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคมให้สงบสุข เป็นการทำบุญหรือความดีระดับสูงขึ้นจากการให้ทาน พระผู้มีพระภาคทรงจำแนกศีลไว้ ๓ ระดับ ดังปรากฏในพระไตรปิฎก สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค คือ จุลศีล(ศีลระดับเบื้องต้น) มัชฌิมศีล (ศีลระดับกลาง) และมหาศีล (ศีลระดับสูง)^{๑๐} ศีล เป็นกระบวนการ

^๘ อจ.ฉก. (ไทย) ๒๒ / ๓๗ / ๔๘๖.

^๙ อจ.ปญจก. (ไทย) ๒๒ / ๑๔๗ / ๒๔๓ - ๒๔๔.

^{๑๐} อจ.ปญจก. (ไทย) ๒๒ / ๓๕/ ๕๖.

^{๑๑} ที.สี. (ไทย) ๙/๗-๒๗ / ๓-๑๐.

พัฒนาทางความประพฤติไม่ให้ความเดือดร้อนแก่บุคคลอื่น เป็นกฎเกณฑ์ควบคุมจิตใจไม่ให้สร้างความเดือดร้อนและเบียดเบียนกันและกัน และมีหลายระดับ แต่ละระดับก็จะเหมาะกับบุคคลระดับที่ต่างกัน รากฐานของศีล ได้แก่ ศีล ๕ เพื่อให้มีคุณธรรม มีเมตตากรุณาต่อทุกชีวิตที่ต้องพึ่งพาอาศัยกันและกัน ให้ดำเนินชีวิต อยู่ในสังคมได้อย่างสันติสุข ซึ่งได้ชื่อว่าอุบาสกแล้วหรือบุคคลพึงปฏิบัติ ได้ชื่อว่า ผู้มีศีล มี ๕ ประการ ดังในพระไตรปิฎก สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฏิกวรรค สังคีติหมวด ๕ ว่าด้วยสิกขาบท คือ

๑. ปาณาติปาตา เวรมณี (เจตนาเว้นขาดจากการฆ่าสัตว์)
๒. อทินนาทานา เวรมณี (เจตนาเว้นขาดจากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของมิได้ให้)
๓. กาเมสุมิฉฉาจารา เวรมณี (เจตนาเว้นขาดจากการประพฤติดิฉิดในกาม)
๔. มุสาวาทา เวรมณี (เจตนาเว้นขาดจากการพูดเท็จ)
๕. สุราเมรยมัชชปมาทัฏฐานา เวรมณี (เจตนาเว้นขาดจากการเสพของมึนเมา คือ สุราและเมรัยอันเป็นเหตุแห่งความประมาท)

ในพระไตรปิฎก สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ปัญจกนิบาต พุทธานิสุตตว่าด้วยบุคคลผู้พูดมาก พระผู้มีพระภาค ตรัสสอนเพิ่มเติมเกี่ยวกับการพูด ในศีลข้อที่ 4 ให้เห็นถึงการพูดที่ประกอบด้วยปัญญา คือ

๑. ไม่พูดเท็จ
๒. ไม่พูดส่อเสียด
๓. ไม่พูดคำหยาบ
๔. ไม่พูดเพ้อเจ้อ^{๑๒}

ในพระไตรปิฎก สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ปัญจกนิบาต เวรสูตร ว่าด้วยภัยเวร พระผู้มีพระภาคตรัสให้เห็นถึงโทษของการไม่รักษาศีลและประโยชน์สุขของการรักษาศีล ๕ ข้อ ว่า

นรชนใดในโลกฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์
 คบชู้กับภรรยาของผู้อื่น พูดเท็จ
 และหมกมุ่นในการดื่มสุราและเมรัย
 นรชนนั้นละเวร ๕ ประการไม่ได้
 เราเรียกว่า “ ผู้ทุศีล ”
 เขาผู้มีปัญญาทรม ตายไปแล้วย่อมไปเกิดในนรก
 นรชนใดในโลกไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ลักทรัพย์
 ไม่คบชู้กับภรรยาของผู้อื่น ไม่พูดเท็จ
 และไม่หมกมุ่นในการดื่มสุราและเมรัย

^{๑๒} ๐.ปญจก. (ไทย) ๒๒ / ๒๑๔ / ๓๕๗.

นรชนนั้นละเวอร์ ๕ ประการได้

เราเรียกว่า “ผู้มีศีล”

เขาผู้มีปัญญา ตายไปแล้วย่อมไปเกิดในสุคติ ^{๑๓}

นักปราชญ์ไทยสมัยโบราณ ได้กล่าวถึงอานิสงส์ของศีล ซึ่งจัดว่าเป็นการทำบุญหรือการทำ
ความดี โดยได้แต่งคาถาไว้ตอนท้ายของการให้ศีล ว่า

สีเลน สุคติ ยนติ สีเลน โภคสมปทา

สีเลน นิพพุติ ยนติ ตสมา สิล วิโสธเย ^{๑๔}

แปลว่า “สัตว์ทั้งหลายจะไปสู่สุคติ(สวรรค์) ได้ด้วยศีล จะมีโภคทรัพย์สมบูรณ์ได้ด้วยศีล สัตว์ทั้งหลาย
จะบรรลุนิพพานได้ด้วยศีล ดังนั้นบัณฑิตพึงรักษาศีลของตนให้หมดจด

อุบาสกหรือบุคคลทั่วไปพึงรักษาศีลในระดับปกติ คือ ศีล ๕ ประการดังกล่าวแล้ว ก็จะได้ชื่อว่าผู้มีศีล การรักษาศีล ย่อมไม่ประสพภัยเวรทั้งในภพนี้และภพหน้า แต่จะประสพความสุขทั้งภพนี้
และภพหน้า ดังอานิสงส์ต่อผู้รักษาศีล ในพระไตรปิฎก อังคุตตรนิกาย ปัญจกนิบาต ในสิลสูตร ว่าด้วย
ศีล พระผู้มีพระภาคตรัสไว้ มี ๕ ประการ คือ

๑ บุคคลผู้มีศีลย่อมมีโภคทรัพย์

๒ กิตติศัพท์อันงามของผู้มีศีลย่อมขจรไกล

๓ บุคคลผู้มีศีลย่อมแก่ช้า

๔ บุคคลผู้มีศีลย่อมไม่หลงลืมสติ

๕ บุคคลผู้มีศีล ตายแล้ว ย่อมไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ ^{๑๕}

ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า บุคคลทั่วไป พึงรักษาศีล ในระดับปกติ คือเป็นผู้รักษากาย วาจา ให้เป็น
ระเบียบเรียบร้อย ด้วยการเว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ เว้นขาดจากการถือเอาสิ่งของ
ที่เจ้าของมิได้ให้มาเป็นของตน เว้นขาดจากการประพฤติดีตกาม โดยไม่มีพฤติกรรมส่อไปทาง
ชู้สาว หรือ เสื่อมเสียทางเพศ เป็นต้น เว้นขาดจากการพูดเท็จ พูดส่อเสียดพูดคำหยาบ และพูดเพ้อเจ้อ
และเว้นขาดจากการเสพสุราหรือเมรัย สิ่งของที่ทำให้มึนเมา อันเป็นเหตุแห่งความประมาท ผู้รักษาศีล
ย่อมประสพแต่ความสุข ทั้งในภพนี้และภพหน้า

๒.๑.๓ การเจริญภาวนา (ภาวนามัย) บุญกิริยาวัตถุสำเร็จด้วยภาวนา

ภาวนา แปลว่า ทำให้เจริญ ทำให้เป็น ทำให้มีขึ้น หรือฝึกอบรม ในภาษาบาลี ท่านให้
ความหมายว่า “วฑฒนา” คือ วัฒนา หรือ พัฒนา นั่นเอง เป็นการทำบุญ หรือ ความดี ขึ้นสูงขึ้น ด้วย

^{๑๓} อง.ปญจก. (ไทย) ๒๒ / ๑๗๔ / ๒๙๐-๒๙๒

^{๑๔} พระธรรมวิสุทธิกวี(พิจิตร วิฑูรธโม),อนุปพิภพที่ปณี ภาค ๒ การพรรณนาศีล,พิมพ์ครั้งที่ ๒ ,
(กรุงเทพมหานคร : บริษัทเซเว่น พรินติ้ง กรุ๊ป จำกัด),๒๕๔๕,หน้า ๖๓.

^{๑๕} อง. ปญจก. (ไทย) ๒๒ / ๒๑๓ / ๓๕๖.

การฝึกอบรมตนให้เป็นคนมีจิตใจที่สงบ มีสติ สมาธิ เข้มแข็ง ย่อมมีความสุขสบาย ฯลฯ ดังใน
พระไตรปิฎก สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ธรรมบท พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถาถึงการฝึกจิต ว่า

การฝึกจิตที่ควบคุมได้ยาก เปลี่ยนแปลงง่าย
ชอบไฝหาแต่อารมณ์ที่ปรารถนา จัดว่าเป็นความดี
เพราะจิตที่ฝึกแล้วย่อมนำสุขมาให้ ^{๑๖}

ผู้มีปัญญาควรรักษาจิต
ที่เห็นได้ยากยิ่งละเอียดยิ่ง

ชอบไฝหาอารมณ์ที่ปรารถนา
เพราะจิตที่คุ้มครองแล้วย่อมนำสุขมาให้ ^{๑๗}

ในพระไตรปิฎก สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค ทสฺสตรสูตร พระสารีบุตรน้อมนำ
คำสอนของพระผู้มีพระภาคตรัสไว้ว่า ธรรมที่ควรเจริญ ๒ ประการ คือ

๑. สมถภาวนา (การฝึกจิตให้เกิดความสงบ เป็นสมาธิ)
๒. วิปัสสนาภาวนา (การฝึกอบรมปัญญาให้เกิดความเห็นแจ้งตามจริง) ^{๑๘}

และใน สังคีตสูตร ว่า ภาวนา มี ๓ ประการ คือ

๑. กายภาวนา การอบรมกาย
๒. จิตตภาวนา การอบรมจิต
๓. ปัญญาภาวนา การอบรมปัญญา ^{๑๙}

บุคคลผู้หมั่นเจริญภาวนา จะทำให้จิตใจสะอาด บริสุทธิ์ ดังในพระไตรปิฎก สุตตันตปิฎก
อังคุตตรนิกาย สัตตกนิบาต ภาวนาสุตต พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ผู้หมั่นประกอบภาวนา จิตจะหลุด
พ้นจากอาสวะทั้งหลาย เพราะไม่ถือมั่น เพราะได้เจริญสติปัฏฐาน ๔ ฯลฯ ผู้หมั่นประกอบภาวนา
สังโยชน์ทั้งหลายย่อมระงับ ดับโดยไมยาก ^{๒๐} นั้นแสดงให้เห็นว่าการเจริญภาวนาอยู่เป็นนิจย่อมเป็น
การฝึกจิต ให้เกิดความสงบ เป็นสมาธิ และมีความรู้ตามความเป็นจริง สติปัฏฐาน ๔ ซึ่งเป็นธรรมที่
ควรเจริญนั้นมีในพระไตรปิฎก สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค ทสฺสตรสูตร ซึ่งพระสารีบุตรน้อม
นำคำสอนของพระผู้มีพระภาคที่ตรัสไว้ว่า สติปัฏฐาน ๔ มี ๔ ประการ คือ

๑. พิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิมขาและโทมนัส
ลงได้

๒. พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลาย.....

^{๑๖} ขุ.ธ. (ไทย) ๒๕ / ๓๕ / ๓๖

^{๑๗} ขุ.ธ. (ไทย) ๒๕ / ๓๖ / ๓๖

^{๑๘} ที.ปา. (ไทย) ๑๑ / ๓๕๐ / ๓๖๙

^{๑๙} ที.ปา. (ไทย) ๑๑ / ๓๐๕ / ๒๗๒

^{๒๐} อง. สุตตก. (ไทย) ๒๓ / ๗๑ / ๑๕๖-๑๕๘.

๓. พิจารณาเห็นจิตในจิต.....

๔. พิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิมขและโทมนัสลงได้^{๒๑}

การเจริญภาวนา ย่อมมีอานิสงส์ที่เห็นได้ชัด คือ ทำให้จิตใจของผู้ปฏิบัติมีความสะอาดบริสุทธิ์ ไม่มีสิ่งใดที่ไม่ดีงามเข้ามาครอบงำได้ ดังในพระไตรปิฎก สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปัณณาสก์ มหาราหุโรวาทสูตร พระผู้มีพระภาคตรัสถึงอานิสงส์ของการเจริญภาวนา ไว้ว่า

๑. การเจริญภาวนาเสมอด้วยแผ่นดิน สิ่งที่ไม่สะอาดสวยงาม จะครอบงำจิตใจไม่ได้
๒. การเจริญภาวนาเสมอด้วยน้ำ สิ่งที่ไม่สะอาดสวยงาม จะครอบงำจิตใจไม่ได้
๓. การเจริญภาวนาเสมอด้วยไฟ สิ่งที่ไม่สะอาดสวยงาม จะครอบงำจิตใจไม่ได้
๔. การเจริญภาวนาเสมอด้วยอากาศ สิ่งที่ไม่สะอาดสวยงาม จะครอบงำจิตใจไม่ได้^{๒๒}

และยังตรัสอีกว่า การเจริญภาวนา มีอานิสงส์ ๖ ประการ คือ

๑. ละความพยาบาทได้
๒. ละการเบียดเบียนได้
๓. ละการริษยาได้
๔. ละความหงุดหงิดได้
๕. ละราคะได้
๖. ละความถือตัวได้^{๒๓}

ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า การเจริญภาวนา เป็นการพัฒนาจิตใจ ให้เกิดความสงบ เป็นสมาธิ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ มีความคิดพิจารณาที่ถูกต้อง เมื่อเยาวชนนำมาใช้ในวิถีชีวิต ก็จะส่งผลให้อยู่ได้อย่างมีความสุข

สรุปได้ว่า บุญกิริยาวัตถุ เป็นหลักแห่งการทำบุญ หรือ หลักแห่งการทำความดีที่เยาวชนพึงนำมาใช้ในวิถีชีวิต ประกอบด้วย ๑. การให้ทาน ได้แก่ อามิสทาน ธรรมทาน และอภัยทาน ซึ่งเป็นพื้นฐานของการทำบุญ หรือ การทำความดี ที่สามารถลดความตระหนี่ หรือ เห็นแก่ตัวลงได้ด้วยการเสียสละ เอื้อเฟื้อ แบ่งปัน เกื้อกูล ผู้อื่นด้วยความเมตตา และพัฒนาขึ้นเป็น ๒. การรักษาศีล เป็นการประพฤติตนให้เรียบร้อยทางกาย วาจา ด้วยการปฏิบัติตามศีล ๕ ข้อให้เป็นวิถีชีวิต เมื่อรักษาศีลให้สมบูรณ์แล้ว ทำความดีขั้นที่ ๓. การเจริญภาวนา เป็นการพัฒนาตนเอง ด้วยการฝึกจิตใจให้อยู่ด้วยการมีสติ มีสมาธิ มีสัมปชัญญะ มีความเพียร รู้จักคิดพิจารณา รู้จักผิดชอบชั่วดี

^{๒๑} ที.ปา. (ไทย) ๑๑ / ๓๕๐ / ๓๗๖.

^{๒๒} ม. ม. (ไทย) ๑๓ / ๑๑๙ / ๑๒๙.

^{๒๓} ม. ม. (ไทย) ๑๓ / ๑๒๐ / ๑๓๐ - ๑๓๑

๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับบุญกิริยาวัตร

บุญกิริยาวัตร หมายถึง การทำบุญ หรือ การทำความดี ซึ่งมีหลักการ ๓ ประการ คือ ๑. การให้ทาน ๒. การรักษาศีล ๓. การเจริญภาวนา ได้มีนักวิชาการหลายท่านให้ความหมายและอธิบายหลักบุญกิริยาวัตร ไว้ ดังปรากฏรายละเอียดดังนี้

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป .อ ปยุตโต) ได้ให้ความหมายของหลักบุญกิริยาวัตร ไว้ว่า บุญกิริยาวัตร หมายถึง ที่ตั้งแห่งการทำบุญ เรื่องที่จัดเป็นการทำความดี ทางทำดี ประกอบด้วย ๑. ทานมัย บุญกิริยาวัตร (ทำบุญด้วยการให้เป็นสิ่งของ) ๒. สีลมัย บุญกิริยาวัตร (ทำบุญด้วยการรักษาศีล) หรือ ประพฤติดีมีระเบียบวินัย ๓. ภาวนามัย บุญกิริยาวัตร (ทำบุญด้วยการเจริญภาวนา) คือการฝึกอบรมจิตใจ เจริญปัญญา^{๒๔} และได้อธิบายหลักบุญกิริยาวัตร เป็นหลักธรรมที่ประกอบด้วย

๑. การให้ทาน (ทานมัย บุญกิริยาวัตร) คือ การให้ การเผื่อแผ่แบ่งปัน เพื่อช่วยเหลือกัน ส่งเสริมการอยู่ร่วมกันในสังคม ประกอบด้วย ๑. อามิสทาน การให้สิ่งของ ๒. ธรรมทาน การให้ความรู้และแนะนำสั่งสอน

๒. การรักษาศีล (สีลมัย บุญกิริยาวัตร) คือ ความมีระเบียบในการดำเนินชีวิตและในการอยู่ร่วมกับสังคม ได้แก่ ความมีวินัยและการปฏิบัติตามกฎเกณฑ์กติกาในการอยู่ร่วมกัน เพื่อความสุขในชีวิตและสังคม ศีลมีหลายระดับจัดไว้ให้เหมาะสมกับสภาพชีวิตในการปฏิบัติเพื่อเข้าถึงจุดหมายของตน สำหรับเยาวชนพึงรักษาศีล ๕ เป็นกฎเกณฑ์พื้นฐานในสังคม เพื่อให้คนอยู่ร่วมกันด้วยดี ไม่เบียดเบียน ทำร้าย ละเมิดชีวิตและร่างกาย ไม่ละเมิดต่อกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน ไม่ประพฤติผิดเกี่ยวกับเพศ ไม่ใช้วาจาหลอกลวงกันและไม่ทำให้สูญเสียสติสัมปชัญญะด้วยการเสพสิ่งที่ทำให้เกิดความประมาท

๓. การเจริญภาวนา (ภาวนามัย บุญกิริยาวัตร) คือ การฝึกอบรมจิตใจ หรือ การทำให้เป็นให้มีขึ้น และพัฒนาให้องค์งามสมบูรณ์ มี ๒ ประการ คือ

๑. จิตตภาวนา หรือ สมถภาวนา เป็นการพัฒนาจิต ความมีใจแน่วแน่มุ่งที่สมาธิ หรือ ความสงบ

๒. ปัญญาภาวนา หรือ วิปัสสนาภาวนา เป็นการเจริญวิปัสสนา มุ่งให้เกิดปัญญา เข้าใจความจริงของสิ่งทั้งหลายทั้งปวงของชีวิต^{๒๕}

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลสังฆปริณายก ได้ให้ความหมายของ บุญ

^{๒๔} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๕, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จันทร์เพ็ญ, ๒๕๕๐), หน้า ๙๓.

^{๒๕} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), ธรรมะฉบับเรียนลัด, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันบันสือธรรม, ๒๕๕๐), หน้า ๑๔-๑๖.

กิริยาวัตร ไว้ว่า บุญกิริยาวัตร หมายถึง ที่ตั้งแห่งการทำบุญได้แก่ ๑. ทานมัย ให้ปันสิ่งของ ๒. สีลมัย รักษาศีล ประพฤติธรรม และ ๓. ภาวนามัย เจริญภาวนา ให้สุขสงบ และสว่างใจ และได้ อธิบายบุญกิริยาวัตร ประกอบด้วย หลักธรรม ๓ ประการ คือ

๑. การให้ทาน ได้แก่ การสละทรัพย์สินสิ่งของของตนให้บุคคลอื่น โดยมุ่งหวังให้ผู้อื่นได้รับ ประโยชน์และความสุข ด้วยความมีเมตตาจิต มี ๒ ประการ คือ

๑.๑ วัตถุทาน วัตถุทานที่ให้อาจบริสุทธิ์ ให้ด้วยความเมตตา ไม่หวังสิ่งใดตอบแทน ทั้งก่อนให้ ขณะให้และหลังจากให้แล้ว ผู้รับต้องเป็นผู้ที่มีศีลธรรม หรือ เป็นคนดี

๑.๒ ธรรมทาน เป็นการให้ทานที่ได้บุญมากที่สุด ได้แก่

๑.๒.๑ ธรรมทาน เป็นการให้ความรู้กับผู้อื่นให้รู้และเข้าใจ หรือ ถ้ารู้แล้วให้รู้มากยิ่งขึ้น

๑.๒.๒ อภัยทาน เป็นการลดโทษสะกิดเลส เสียสละได้ซึ่งความพยาบาท ให้อภัยกับผู้อื่น ด้วยเมตตา^{๒๖}

๒. การรักษาศีล เป็นการเพียรพยายามเพื่อระงับโทษทางกายและวาจา ตามเพศและฐานะ ศีลมีหลายระดับ ผู้ที่ได้ชื่อว่า มนุษย์ ต้องรักษาศีล ๕ จัดว่าเป็นมนุษย์ธรรม ดังนี้

๒.๑ การไม่ฆ่าสัตว์ตัดชีวิต

๒.๒ การไม่ถือเอาทรัพย์ของผู้อื่นที่เจ้าของมิได้เต็มใจให้

๒.๓ การไม่ล่วงประเวณีในคูครอง หรือ คนในปกครองของผู้อื่น

๒.๔ การไม่กล่าวมุสา

๒.๕ การไม่ดื่มสุราเมรัย เครื่องหมักดองของมีเมา^{๒๗}

๓. การเจริญภาวนา เป็นการสร้างบุญบารมีที่สูงที่สุด และยิ่งใหญ่ที่สุดในพระพุทธศาสนา มี ๒ ประการ คือ

๓.๑ สมถภาวนา (การทำสมาธิ) ได้แก่การทำจิตให้เป็นสมาธิ ไม่ฟุ้งซ่าน ซึ่งมีวิธีเจริญ ภาวนาถึง ๔๐ ประการ เรียนกว่า กรรมฐาน ผู้ที่จะฝึกสามารถเลือกได้ตามอุปนิสัย แต่ต้องเป็นผู้รักษา ศีลให้ครบถ้วน ตามเพศ หากเป็นฆราวาส ต้องรักษา ศีล ๕ เป็นอย่างน้อย

๓.๒ วิปัสสนาภาวนา (การเจริญปัญญา) ได้แก่การพัฒนาจิตให้เกิดปัญญา เมื่อจิตตั้งมั่นใน สมาธิจนมีกำลังดี ก็จะเป็นจิตที่ใคร่ครวญ หาเหตุและผล ในสภาวะธรรมทั้งหลาย ว่าล้วนเป็นอนิจจัง ความไม่เที่ยง เป็นทุกข์ สภาพที่ทนอยู่อย่างเดิมไม่ได้ และอนัตตา ความไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่ บุคคล ไม่ใช่สิ่งของ^{๒๘}

^{๒๖} สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาปริณายก,วิธีสร้างบุญบารมี,พิมพ์ครั้งที่ ๒๘, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทพิมพ์สวัย จำกัด,๒๕๕๓), หน้า ๑-๒.

^{๒๗} เรื่องเดียวกัน,หน้า ๑๖-๑๘.

^{๒๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๙-๒๒.

พระธรรมวิสุทธิกวี (พิจิตร ฐิตวณฺโณ) ได้ให้ความหมายของบุญกิริยาวัตถุ ไว้ว่า บุญกิริยาวัตถุ แปลว่า วัตถุเป็นที่ตั้งของการทำบุญ หรือ หลักแห่งการบำเพ็ญบุญ มี ๓ ประการ คือ

๑. ทานมัย บุญเกิดจากการให้ทาน ทาน หมายถึง การให้ การเสียสละ ละความตระหนี่ มี ๓ ประเภท คือ

๑.๑ อามิสทาน หรือ วัตถุทาน การให้วัตถุสิ่งของ

๑.๒ ธรรมทาน การให้พระธรรมคำสอน

๑.๓ อภัยทาน การให้อภัยแก่ผู้อื่นหรือสัตว์อื่น

๒. สิลมัย บุญเกิดจากการรักษาศีล ศีล หมายถึง การรักษากาย และวาจา ให้เรียบร้อย ศีลมีหลายประเภท คือ ศีล ๕ หรือ ศีลกรรมบถ สำหรับคนทั่วไป ศีล ๘ หรือ อุโบสถศีล สำหรับอุบาสก อุบาสิกา ศีล ๑๐ สำหรับสามเณร และศีล ๒๒๗ หรือ ปาริสุทธศีล ๔ สำหรับพระภิกษุ

การรักษาศีล ต้องเจตนาจึงจะเป็นศีลได้ ถ้าไม่เจตนาจะดเว้น หรือ รักษาศีลแล้ว ไม่ฆ่าสัตว์ หรือ ไม่ลักทรัพย์ ก็ไม่มีศีล แต่หากมีโอกาสฆ่าสัตว์ก็ไม่ฆ่า มีโอกาสลักทรัพย์ก็ไม่หยิบฉวยเด็ดขาด จึงจัดว่ามีศีลเป็นต้น การรักษาศีล มีอานิสงส์เป็นอันมาก เช่น เป็นที่รักเคารพของคนทั้งหลาย อยู่ในสังคมอย่างมีความสุข ทำให้เป็นคนสง่างาม มีผิวพรรณงามผ่องใส กล่าวโดยสรุป คือ จะไปสู่สุคติ จะได้ โภคทรัพย์สมบัติ และจะดับทุกข์ความเดือดร้อนจนเข้าสู่พระนิพพาน

๓. ภาวนามัย บุญเกิดจากการเจริญภาวนา ภาวนา หมายถึง การอบรมจิต หรือ การพัฒนาจิตให้สะอาด สงบ สว่าง ภาวนา มี ๒ ประการ คือ

๓.๑ สมถภาวนา การทำใจให้สงบ เป็นหลักธรรมขั้นสมาธิ

๓.๒ วิปัสสนาภาวนา การทำใจให้รู้แจ้งเห็นจริงจนตัดกิเลสได้หมด เป็นหลักธรรมขั้น

ปัญญา^{๒๙}

สมทรง ปุณฺณฤทธ ได้ให้ความหมาย บุญกิริยาวัตถุ ไว้ว่า บุญกิริยาวัตถุ หมายถึง ทาน ศีล ภาวนา เป็นรากแก้วของความเป็นมนุษย์ ผู้ที่เป็นคนต้องฝึกอบรมตนด้วยการให้ทาน รักษาศีล และเจริญภาวนา และอธิบายถึงบุญกิริยาวัตถุ อันประกอบด้วยหลักธรรม ๓ ประการ คือ

๑. ทาน แปลว่า การให้ เป็นเครื่องแสดงถึงน้ำใจมนุษย์ที่มีจิตใจสูง มีเมตตาต่อเพื่อนมนุษย์ และสัตว์ มี ๓ ประการ ได้แก่

๑.๑ วัตถุทาน คือ การให้สิ่งของ ทรัพย์สินเงินทองแก่คนทั่วไป ในทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ การตักบาตร การทอดกฐิน การถวายปัจจัยแด่พระสงฆ์ เป็นต้น

๑.๒ ธรรมทาน คือ การให้วิชาความรู้ วิธีทำมาหาเลี้ยงชีพ เป็นต้น

^{๒๙} พระธรรมวิสุทธิกวี(พิจิตร ฐิตวณฺโณ) **อนุพุทธพิภพที่ปิ่นมณฑลครั้งที่ ๔**, (กรุงเทพมหานคร นครังพิมพ์พิมพ์มกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๑๐-๑๔.

๑.๓ อภัยทาน คือ การให้อภัยแก่ผู้ที่ทำผิดพลาดล่วงเกิน^{๓๐}

๒. ศีล แปลว่า ปกติ หมายถึง การรักษาความปกติทางกาย วาจา ใจ ได้ มีหลายประเภท ได้แก่ ศีล ๕ คือ ศีลของคนทั่วไป ศีล ๘ หรือ อุโบสถศีล คือศีลของอุบาสกอุบาสิกา ศีล ๑๐ คือ ศีลของสามเณร ศีล ๒๒๗ คือศีลของพระภิกษุ และศีล ๓๑๑ คือศีลของภิกษุณี^{๓๑}

๓. ภาวนา คือ การอบรมใจให้ฉลาดเที่ยงตรงต่อเหตุผลธรรมชาติ จิตใจสงบ การภาวนา บางที่เรียกว่า กรรมฐาน มี ๒ ระดับ คือ

สมถภาวนา (สมถกรรมฐาน) คือ การฝึกจิตให้สงบ มีสมาธิ ตั้งมั่นอยู่ในอารมณ์เดียว

วิปัสสนาภาวนา (วิปัสสนากรรมฐาน) คือ การฝึกจิตให้สงบนิ่ง จนพิจารณาเห็นอนัตตา ในสรรพสิ่งทั้งหลาย^{๓๒}

พุทธศาสนิกชน ได้ให้ความหมายและอธิบายถึง บุญกิริยาวัตถุ ไว้ว่า บุญกิริยาวัตถุ แปลว่า ที่ตั้งแห่งการกระทำซึ่งบุญ หมายถึง สิ่งทีพึงปรารถนาของบุคคลผู้ประสงค์จะชำระบาปอกุศล โดยประการทั้งปวง จำแนกเป็น ๓ ประการ คือ

๑. ทานมัย บุญสำเร็จจากทาน ทาน แปลว่า การให้ เป็นการบริจาคสิ่งของที่มีค่า หรือ ของรักหวงแหน ให้ออกไปจากความเป็นกรรมสิทธิ์ของตน เพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่น เพื่อคลายความตระหนี่ รวมไปถึงการให้ความรู้ การให้ส่วนบุญ และการให้อภัยโทษ

๒. ศีลมัย บุญสำเร็จจากศีล ศีล แปลว่า ปกติ หมายถึง การปฏิบัติที่เป็นการควบคุมกาย วาจา ให้บริสุทธิ์ หรือ ให้สงบ ปราศจากโทษที่จะเกิดขึ้นทั้งกาย และทางวาจา รวมไปถึงการเลี้ยงชีพชอบ ความมีมารยาทดี ความละอายบาปกลัวบาป

๓. ภาวนามัย บุญสำเร็จจากภาวนา ภาวนา แปลว่า การทำให้เจริญ หมายถึง การกระทำทางใจเพื่อให้ใจสงบ หรือ บริสุทธิ์ ขึ้นสมาธิ แล้วกระทำต่อจนกระทั่งเกิดปัญญา รู้แจ้งในสิ่งทั้งปวง เกิดความบริสุทธิ์สูงสุด เพราะหมดจากกิเลส มี ๒ ระดับ คือ

๓.๑ สมถภาวนา คือ การกระทำจิตให้เข้มแข็งเป็นอารมณ์เดียว หรือ มีความมุ่งหมายเพื่อการรอบรู้อะไรยิ่งขึ้น ด้วยความมีสติ ปิติ วิริยะ อุเบกขา เป็นต้น

๓.๒ วิปัสสนาภาวนา คือ การกระทำจิตให้ขยายขึ้นจากการมีอารมณ์เดียว เพื่อให้เกิดปัญญาเข้าใจรู้แจ้งในสิ่งทั้งปวง สัมมาทิฐิ จนเกิดความบริสุทธิ์สูงสุด หมดกิเลส^{๓๓}

^{๓๐} สมทรง ปุณณฤทธิ, **ฝากความดีไว้ในแผ่นดิน**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สุภาพใจ, ๒๕๔๔), หน้า ๓๖-๓๙.

^{๓๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๐-๔๑.

^{๓๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๐-๕๒.

^{๓๓} พุทธศาสนิกชนศึกษาธรรมอย่างถูกวิธีพิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร โรงพิมพ์สุภาพใจ, ๒๕๔๓), หน้า ๑๐๓-๑๐๔ .

สรุปได้ว่า บุญกิริยาวัตถุ เป็นหลักแห่งการทำบุญ หรือหลักแห่งการทำความดี ที่เยาวชน พึงนำมาใช้ในวิถีชีวิต ประกอบด้วย ๑. การให้ทาน ได้แก่ อามิสทาน ธรรมทาน และอภัยทาน เป็น การทำบุญ หรือ ทำความดี ที่สามารถลดความตระหนี่ หรือ เห็นแก่ตัวลงได้ด้วยการเสียสละแบ่งปัน เกื้อกูล ผู้อื่นด้วยความเมตตา และพัฒนาขึ้นเป็น ๒. การรักษาศีล เป็นการประพฤติตนให้เรียบร้อย ทางกาย วาจา ด้วยการปฏิบัติตามศีล ๕ ข้อ ให้เป็นวิถีชีวิต เมื่อรักษาศีลให้สมบูรณ์แล้ว ก็ทำความดี ขึ้นที่ ๓. การเจริญภาวนา เป็นการพัฒนาตนเอง ด้วยการฝึกจิตใจให้อยู่ด้วยการมีสติ มีสมาธิ มีสัมปชัญญะ มีความเพียร รู้จักคิดพิจารณา รู้จักผิดชอบชั่วดี

๒.๓ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

บุญนา จิมนาง ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ พฤติกรรมการทำบุญของชาวพุทธในเขตอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ผลการวิจัยพบว่า ชาวพุทธในเขตอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ” ส่วนมากมี พฤติกรรมการทำบุญในระดับปานกลาง คิดเป็นร้อยละ ๗๑.๙ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า เรื่อง การให้ทาน กลุ่มตัวอย่างชาวพุทธส่วนมากร้อยละ ๖๑.๗ ให้ทานในระดับปานกลาง เรื่องการรักษาศีล ส่วนมากร้อยละ ๔๒.๑ รักษาศีลในระดับมาก และเรื่องการฝึกภาวนา ส่วนมากร้อยละ ๕๑.๕ ฝึกภาวนาในระดับน้อย^{๓๔}

ประพิศ โมราณมูล ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ การปฏิบัติตามหลักธรรม บุญกิริยาวัตถุ ของ ข้าราชการในโรงเรียนเทศบาล สังกัดเทศบาลเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด ” พบว่า ข้าราชการครูใน โรงเรียนเทศบาล สังกัดเทศบาลเมืองร้อยเอ็ด มีการปฏิบัติตนตามหลักธรรม บุญกิริยาวัตถุ โดยรวม ทั้ง ๓ ด้าน อยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า อยู่ในระดับบางครั้ง ๒ ด้าน คือ ด้าน ทานมัย และด้านศีลมัย ส่วนอยู่ในระดับนานๆครั้ง ๑ ด้าน คือ ด้านภาวนามัย

การทดสอบสมมติฐาน พบว่า ข้าราชการครูในโรงเรียนเทศบาล สังกัดเทศบาลเมืองร้อยเอ็ด ที่มีเพศต่างกัน มีการปฏิบัติตามหลักธรรม บุญกิริยาวัตถุ โดยรวมทั้ง ๓ ด้าน ไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่ เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ข้าราชการครูที่มีอายุต่างกัน มีการปฏิบัติตามหลักธรรม บุญกิริยาวัตถุ โดยรวมทั้ง ๓ ด้าน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ข้าราชการครูที่มีการศึกษาต่างกัน มีการปฏิบัติตามหลักธรรม บุญกิริยาวัตถุ โดยรวมทั้ง ๓ ด้าน ไม่ แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ และข้าราชการครูที่มีสถานภาพต่างกัน มีการปฏิบัติ

^{๓๔} บุญนา จิมนาง, พฤติกรรมการทำบุญของชาวพุทธในอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น, วิทยานิพนธ์ ปรัชญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาสังคมการพัฒนา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยขอนแก่น), ๒๕๕๕, บทคัดย่อ.

ตามหลักธรรม บุญกิริยาวัตถุ โดยรวมทั้ง ๓ ด้าน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้^{๓๕}

พัชนี มานะวนิชเจริญ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ทัศนคติและพฤติกรรมเกี่ยวกับบุญกิริยาวัตถุ ๑๐ ของพุทธศาสนิกชนไทยรุ่นใหม่ : ศึกษาเฉพาะนักศึกษาชมรมพุทธศาสน์ สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล ในเขตกรุงเทพมหานคร ” ผลการวิจัยพบว่า บุญ หมายถึง ความดีงามทั้งปวง ด้วยเจตนา บริสุทธิ์ ทั้งกาย วาจาและใจ ผลของบุญ คือ สุขกาย สบายใจ และส่งผลให้ไปสู่สุคติ บุญมี ๓ หมวดหลัก ได้แก่ ทานมัย บุญกิริยาสำเร็จด้วยการให้ทาน (ให้ผลบุญน้อย) ศีลมัย บุญสำเร็จด้วยการรักษาศีล (ให้ผลบุญปานกลาง) และภาวนามัย บุญสำเร็จด้วยการเจริญภาวนา (ให้ผลบุญมาก) นอกจากนี้ ผลบุญขึ้นอยู่กับเจตนา ศรัทธา ละสัมมาทิฐิของผู้ทำบุญเป็นสำคัญ โดยสรุป บุญกิริยาวัตถุ คือ ธรรมะภาคปฏิบัติสำหรับบรรพชา ผู้ครองเรือน

ผลวิจัยภาคสนามพบว่า นักศึกษากลุ่มตัวอย่าง เข้าใจว่า บุญ หมายถึง การทำความดีที่ให้เกิดความอิ่มใจ สบายใจ ทั้งยังถือว่า “การทำบุญ ” เป็นสิ่งสร้างขวัญกำลังใจให้แก่ชีวิต

กลุ่มตัวอย่างมีทัศนคติเชิงบวกว่า การทำบุญทำให้สังคมสงบสุข และจิตใจอิ่มเอิบ ทั้งไม่เห็นด้วยกับคำกล่าวที่ว่า การทำบุญมักทำให้คนงมงาย

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีหลักทำบุญที่ต้องสอดคล้องกับหลักพุทธธรรม อาทิ การทำบุญต้องไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น ผลของบุญขึ้นอยู่กับเจตนาเป็นสำคัญเป็นต้นทั้งยอมรับว่าสังคมไทยมีพฤติกรรมการทำบุญที่ไม่ถูกต้องสมควร เช่น การทำบุญตามกระแส หวังผล(บุญ) เกินควร และมุ่งเน้นทางวัตถุมากไป เป็นต้น และส่วนใหญ่ยังเชื่อกฎแห่งกรรม การอุทิศส่วนกุศล อยู่ค่อนข้างมาก

ส่วนพฤติกรรมการทำบุญ พบว่า กลุ่มตัวอย่างได้ทำบุญวันเกิดเป็นประจำ ทำบุญวันระลึกถึงผู้ล่วงลับ เทศกาลงานบุญ และวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เป็นครั้งคราว สำหรับการตักบาตรไปทำบุญที่วัด ปฏิบัติธรรม นั่งสมาธิ และสวดมนต์ให้พระก่อนนอนนั้น ส่วนใหญ่ได้ทำเป็นครั้งคราว การทำบุญที่กลุ่มตัวอย่างอยากทำมาก แต่ไม่เคยได้ทำ คือ การบริจาคดวงตา และร่างกาย การดูรายการธรรมะเข้าวันอาทิตย์ และเรื่องการบริจาคโลหิต^{๓๖}

พระมานะ อภิวิฑฒโน (เย็นยง) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ ความเชื่อเรื่องบุญและบาปของนักเรียนช่วงชั้นที่ ๔ โรงเรียนเทพศิรินทร์ นนทบุรี ” ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนช่วงชั้นที่ ๔ โรงเรียนเทพศิรินทร์ นนทบุรี มีความเชื่อเรื่องบุญ โดยรวม อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน โดย

^{๓๕} ประพิศ โมราณมูล,บทความวิจัยการปฏิบัติตนตามหลักธรรม บุญกิริยาวัตถุ ๓ ของข้าราชการครู ในโรงเรียนเทศบาล สังกัดเทศบาลเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด,วารสารสถาบันญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหาจุฬารามราชวิทยาลัย,ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๑ (มกราคม มิถุนายน ๒๕๕๔), หน้า ๙-๑๐.

^{๓๖} พัทธนี มานะวนิชเจริญ,ทัศนคติและพฤติกรรมเกี่ยวกับเรื่องบุญกิริยาวัตถุ ๑๐ ของพุทธศาสนิกชนไทยรุ่นใหม่ : ศึกษาเฉพาะกรณีนักศึกษาชมรมพุทธศาสน์ สถาบันเทคโนโลยีราชมงคลเขตกรุงเทพมหานคร, สารนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต ไทยศึกษา,(บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยรามคำแหง),๒๕๕๖, บทคัดย่อ

เรียงลำดับตามเฉลี่ยจากสูงสุดไปต่ำสุด พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือความเชื่อเรื่องบุญด้านการให้ทาน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๘ รองลงมา คือความเชื่อเรื่องบุญด้านภาวณา มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๙ และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือความเชื่อเรื่องบุญด้านศีล มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๕ และเมื่อเปรียบเทียบความเชื่อเรื่องบุญของนักเรียนช่วงชั้นที่ ๔ โรงเรียนเทพศิรินทร์ นนทบุรี ที่มี เพศ ระดับชั้นเรียนเกรดเฉลี่ย และรายได้ของผู้ปกครอง ต่างกัน โดยรวมและรายด้าน ไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมุติฐานที่ตั้งไว้ ^{๓๓๗}

พระสกลไกร ปุณฺณโกโร (ไกรเทพ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ความเชื่อเรื่องการทำบุญในพระพุทธศาสนา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔ โรงเรียนพัทลุง จังหวัดพัทลุง ” ผลการวิจัยพบว่าความเชื่อเรื่องการทำบุญในพระพุทธศาสนา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔ โรงเรียนพัทลุง จังหวัดพัทลุง โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อจำแนกตามเพศ เกรดเฉลี่ย อาชีพของบิดามารดา รายได้ของบิดามารดา และกลุ่มสนใจ พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับมาก ผลการเปรียบเทียบความเชื่อเรื่องการทำบุญในพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔ โรงเรียนพัทลุง จังหวัดพัทลุง ตามเพศ เกรดเฉลี่ย อาชีพของบิดามารดา รายได้ของบิดามารดา และกลุ่มสนใจ ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ^{๓๓๘}

ศิริชรินทร์ ไชยนา และคณะ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ การบำเพ็ญบุญตามหลักบุญกิริยาวัตถุของนักเรียนวิทยาลัยอาชีวศึกษาเชียงใหม่ ” ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนส่วนใหญ่เข้าร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาโดยการทำบุญเทศกาลเข้าพรรษา เช่น แห่เทียน ถวายเทียนทำบุญตักบาตรขึ้นบ้านใหม่ การสรงน้ำพระในวันสงกรานต์ การเวียนเทียนในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา และนักเรียนได้บำเพ็ญบุญตามหลักบุญกิริยาวัตถุ โดยจัดอาหารให้พ่อแม่ อยู่ระดับปานกลาง พุดจาไฟระเระ อ่อนหวาน ไม่พูดเสียดสีโอ้อวด อยู่ระดับปานกลาง การงดเว้นจากเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์/บุหรี่ อยู่ระดับมาก การสวดมนต์ก่อนนอน อยู่ระดับปานกลาง การตั้งใจเล่าเรียน ขวนขวายหาความรู้ตามวิชาที่เรียน อยู่ระดับมากส่วนการทำบุญตักบาตรยามเช้าอยู่ระดับน้อย

ผลการทดสอบสมมุติฐานการวิจัย พบว่า ปัจจัยส่วนบุคคล อันได้แก่ เพศ เกรดเฉลี่ย ในเทอมที่ผ่านมา และปัจจัยสนับสนุน อันได้แก่ การเข้าร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา มีความสัมพันธ์กับการบำเพ็ญบุญตามหลักบุญกิริยาวัตถุของนักเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ ๐.๐๕ ส่วนอายุ ชั้นปีที่ศึกษา ที่พักอาศัย แหล่งรายได้หลัก และความรู้เรื่องบุญกิริยาวัตถุ ไม่มีความสัมพันธ์กับการบำเพ็ญ

^{๓๓๗} พระมานะ อภิวิฑฺฒโน (ยีนยง), ความเชื่อเรื่องบุญและบาปของนักเรียนช่วงชั้นที่ ๔ โรงเรียนเทพศิรินทร์ นนทบุรี,วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต,สาขาพุทธศาสนศึกษา,(บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย), ๒๕๕๔, บทคัดย่อ.

^{๓๓๘} พระสกลไกร ปุณฺณโกโร(ไกรเทพ),ความเชื่อเรื่องการทำบุญในพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔ โรงเรียนพัทลุง จังหวัดพัทลุง,วิทยานิพนธ์สาขาสังคมวิทยา,(บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย),๒๕๕๓, บทคัดย่อ.

บุญตามหลัก บุญกิริยาวัตถุของนักเรียน และนักเรียนมีข้อเสนอแนะความคิดเห็น เกี่ยวกับประโยชน์ที่เกิดจากการบำเพ็ญบุญตามหลักบุญกิริยาวัตถุ ไว้ว่า การบำเพ็ญบุญ ทำให้มีความสุขกาย สบายใจ บริจาคเงิน บริจาคหนังสือ ให้เด็กด้อยโอกาส ทำให้เด็กยากจน ได้มีโอกาสในการเล่าเรียน รวมทั้งมีเงินซื้ออาหารกิน การรักษาศีล ๕ ทำให้เป็นคนดี ทำให้ไม่หลงใหลในอบายมุข เช่น ไม่ติดยาเสพติด การนั่งสมาธิ ทำให้สงบกาย สงบใจ ไม่คิดฟุ้งซ่าน^{๓๙}

สมศักดิ์ ดวงเสน ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์การทำบุญกิริยาวัตถุของพุทธศาสนิกชนไทยในท้องถิ่นที่กำลังเปลี่ยนไปสู่สังคมอุตสาหกรรมใหม่ : ศึกษาเปรียบเทียบผู้มีอาชีพเกษตรกรรมและลูกจ้างในโรงงานอุตสาหกรรม อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี ” ได้แก่ การทำทาน รักษาศีล และการเจริญภาวนา พบว่า การทำทาน เช่น การตักบาตร การบริจาค ทำบุญแก่สถาบันศาสนายังมีน้อยเพราะไม่มาเวลา ส่วนในการสังคมสงเคราะห์มักจะบริจาคช่วยเหลือเพื่อนบ้านในงานศพ งานบวช ฯลฯ มากกว่าการบริจาคการกุศลหรือสังคมสงเคราะห์ด้านอื่น รูปแบบการใช้เวลาว่างจากการทำงานมักใช้เวลาไปในกิจกรรมทางการบันเทิง การเที่ยวมากกว่า กิจกรรมทางศาสนา ซึ่งมีทัศนคติว่ายุ่งยาก ทั้งสองกลุ่มอาชีพยังไม่สนใจในการรักษาศีล และเจริญภาวนาอย่างจริงจังเท่าใดนัก^{๔๐}

สุณีย์ กัลป์ยะจิตร ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ การนำศีล มาใช้ในชีวิตประจำวันของเยาวชนในศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนชายบ้านกรุณา พบว่า การนำศีล ๕ มาใช้ในชีวิตประจำวันของเยาวชน ไม่หียบของเพื่อนเอามาเป็นของส่วนตัว แสดงให้เห็นว่าเยาวชนรักษาศีลข้อ ๒ และเยาวชนมีการพูดคำหยาบทุกวัน แสดงให้เห็นว่าเยาวชนละเลยและไม่ปฏิบัติตามศีลข้อ ๔ อายุ การศึกษา และสถานภาพการสมรสของบิดามารดา กับการนำศีล ๕ มาใช้ในชีวิตประจำวัน จากการทดสอบทางสถิติ พบว่า ความแตกต่างดังกล่าวไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ การเลี้ยงดูของบิดามารดา หรือ ผู้ปกครอง กับการนำศีล ๕ มาใช้ในชีวิตประจำวัน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕^{๔๑}

^{๓๙} ศิริขรินทร์ ไชยนา และคณะ,การบำเพ็ญบุญตามหลักบุญกิริยาวัตถุของนักเรียนวิทยาลัยอาชีวศึกษาเชียงใหม่, รายงานการวิจัย,(สถาบันญาณสังวร : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย).๒๕๔๙, บทคัดย่อ.

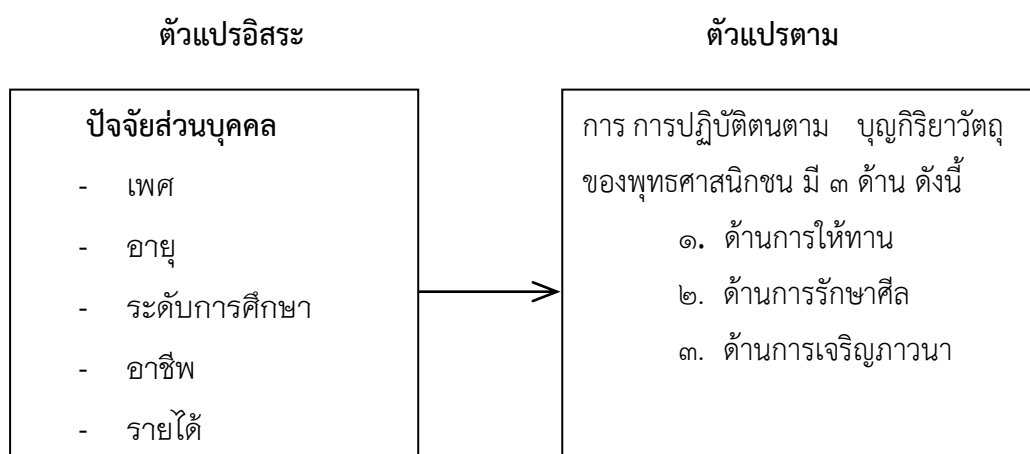
^{๔๐} สมศักดิ์ ดวงเสน,วิเคราะห์การปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนไทยในหลักการว่าด้วยบุญกิริยาวัตถุ ๓, วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต,สาขาวิชาศาสนาเปรียบเทียบ,(บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหิดล), ๒๕๓๔, บทคัดย่อ.

^{๔๑} สุณีย์ กัลป์ยะจิตร,การนำศีล ๕ มาใช้ในชีวิตประจำวันของเยาวชนในศูนย์ฝึกอบรมเด็กและเยาวชนชายบ้านกรุณา,วารสารสมาคมนักวิจัย, (กรุงเทพมหานคร : ส่วนผลิตวารสารสมาคมนักวิจัย), ๒๕๔๘. หน้า ๑๙ – ๒๐.

สรุปได้ว่า ผลจากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผลที่พบโดยรวม อยู่ในระดับมาก และผลที่พบรายด้าน พบว่า ด้านการให้ทานมักมีแค่การให้สิ่งของ ด้านการรักษาศีล ยังพอมีการปฏิบัติแต่ไม่สมบูรณ์ ส่วนด้านการเจริญภาวนายังมีความห่างเหินและไม่ค่อยให้ความสำคัญเท่าที่ควร

๒.๔ สรุปกรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง การการปฏิบัติตนตามบุญกิริยาวัตถุ ของพุทธศาสนิกชน ตำบลสวนแตง อำเภอละแม จังหวัดชุมพร ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าหลักคำสอน ทฤษฎี แนวคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แล้ว ผู้วิจัยได้เลือกหลักคำสอนในพระไตรปิฎก สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย อฏฐกนิบาต ทานวรรค เล่มที่ ๒๓ ข้อ ๓๖ หน้า ๒๙๔ – ๒๙๖ และพระไตรปิฎก สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อิติวุตตกะ ทุติยวรรค เล่มที่ ๒๕ ข้อ ๖๐ หน้า ๔๑๕ – ๔๑๖ บุญกิริยาวัตถุสูตร ว่าด้วยบุญกิริยาวัตถุ เป็น หลักคำสอนเกี่ยวกับหลักบุญกิริยาวัตถุ ซึ่งเป็นหลักแห่งการทำบุญ หรือ หลักแห่งการทำความดี ผู้วิจัยเห็นว่าสามารถนำมาเป็นประเด็นศึกษา ด้านตัวแปรตาม ๓ ประเด็น คือ ด้านการให้ทาน ด้านการรักษาศีล ด้านการเจริญภาวนา และมีตัวแปรอิสระ ซึ่งประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพและรายได้ต่อเดือน สามารถแสดงเป็นรูปแบบ ได้ดังนี้

แผนภูมิที่ ๒.๑ แสดงสรุปกรอบแนวคิดการวิจัย